

prebivalcih in njih stanovališčih, navadah, državnih napravah, verskih in drugih slovesnostih, ta onečastuje to krasno vedo, odvzame jej najboljši pedagoško-vzgojni pomen. Na takov način vzbuja zemljepisni pouk tudi estetična čustva, kajti lepota v prirodi je taka, da nehoté vpliva na vzprejmljivo otročjo srečo. Priroda pa je tudi polna onih momentov, ki neposrednje gredo k srcu. Vsaj je znano, kako poetično navdušuje sprehod po prirodi pesnika, kako zbežé temne misli, ko zagledamo lepo pokrajino, kako blagodejno vpliva na nas pogled idilskega zatišja, razgled s kake višine. Opozovanje tujih šeg in navad razbistri nam prispodobljivost. Življenje srečnega národa vnema nas k posnemanju njegovih kreposti. Neugodni položaj kakega ljudstva vzbuja nam sočutje. Taka pedagoška vrednost zemljepisnega pouka je slična zgodovini. Zadnja nas postavlja v minulost človeškega življenja, zemljepisje pa nam v politično-etnografičnem delu sicer ne opisuje dejanj in podjetij posameznih oseb in ljudstev v zdanjosti, pač pa nam kaže ono stanje, kakeršno se nahaja v državnem, cerkvenem in splošno socialnem življenji. Zemljepisje uči, da spoznavamo ljudi raznih krajev in raznih národnosti; to uveruje učence o tem, da je človeški rod jedinstven in da treba ljubiti vsakega človeka brez razlike. To pa budi čut za občnost, brez katerega ljudje ne bi mogli živeti drug brez drugega. Brez tega nehala bi se vse javno in socialno življenje, vsak bi skrbel le za se; in človeški rod ne bi mogel napredovati na podlogi vzajemnega dajanja in vzprejemanja. Vse, kar smo si priborili v teku časa, postalo bi iluzorično; vsaka nova priboritev bila bi le na kvar občnosti. Tako stanje škodovalo bi človeški blaginji in vse naše prizadevanje po sovršenosti ostalo bi brez uspeha.

Da se človeštvo izogne takemu nepovoljnemu stanju, treba, da se že mladina seznaní s posameznimi národi, z njegovimi stanoví, s šolami, z raznimi zavodi na pr. za ubožce, z njegovimi národnimi slovesnostmi. Naj se ne misli, da to ne spada v okvir zemljepisnega pouka. Takov pouk ima več vzgojnega uspeha, kot vsa suhoparna zemljepisna tvarina brez pravega življenja, brez one vodilne misli, ki oživilja duha in stori, da se otročja srca vnemajo za bedo in revo kakega národa, za veličino prirodne lepote, za krasoto vesoljnega sveta. Kako li hočemo drugače otroka navdušiti, da bode ljubil svojo domovino, ako mu ne pokažemo njene krasote, ako mu ne razkrijemo vseh onih momentov, ki so v resnici vredni, da vzbudé v otroku ljubezen do domovine, do onega koščeka zemlje, na katerem mu bode morda do zadnjega izdiha delovati in živeti?

Takov pouk, razkrivajoč učencu veličanstvo vsega stvarstva na zemlji, učvrstuje v njem vero in udanost v dobroto Božjo. Otrok izprevidi, da je predobrotljivi stvarnik vse tako lepo in modro uredil zaradi človeka, to stvar Božjo; da pa je njegova naloga, da ga v tem stvarstvu tudi prav izpozna in vsled tega vedno bolj ljubi. To pa ostane v vseh razmerah glavni činitelj nravsvene vzgoje.

Fr. Gabršek.

Zgodovina pedagogije.

(Dalje.)

Za žensko vzgojo niso dosta marali v Atenah. Matere so učile deklice domače posle, n. pr. presti, tkati, šivati, a največ so jim dajale v tem svéte, kako bi se lepotičile. Radi tega so jim telo stezovale, lase in obrvi barvale. Le bogatejše so se nekoliko vadile v godbi in morda še v čitanji in pisanji.

Stara Grecija se je odlikovala z mnogimi učenjaki, ki so zlasti na pedagoškem polju lepo učili. Tak učenjak je bil **Pitagora**, ki je imel svoj zavod v Krotonu, cvetoči grški naselbini v južni Italiji. V njem je deloval za nraavno in znanstveno omiko. Na-

čelo njegovo je bilo: bogov se bati in čednost ljubiti. Njegove učence so po špartanski vzgoji trdo imeli. Priprosto so bili oblečeni, zmerni v jedi in pijači; vina niso pili. Na lov niso smeli hoditi, ker to stori človeka neusmiljenega. Mladina je smela učitelja le poslušati; še-le odrasli njegovi učenci smeli so vprašanja postaviti. Na večer so se morali sami vprašati: Kaj sem čez dan slabega storil? V čem sem grešil? Katero dobro delo sem opustil? Telovadili so se njegovi učenci tudi ter za blaženje srcá gojili muziko. Sploh soglasno, harmonično izobraženje je bil smoter Pitagore; kajti po njegovem nazoru je svet harmonija, in ta harmonija naj bode tudi v človeškem bitji. Sramožljivost je Pitagori izvir vseh kreposti. Niso li to prekrasni nazori grškega učenjaka, ki je živel v 6. stoletji pred Kr.?

V Atenah je živel v petem stoletji pred Kr. velik modrijan, **Sokrat** po imenu, ki je bil tudi velik pedagog. Ni imel sicer posebne šole, marveč iskal si je učencev po ulicah, cestah, sejmi, delavnicah, gimnazijah in dr.

Iskal si je prav za prav le nekakšnih tovarišev, s katerimi se je razgovarjal v ta namen, da bi jih učil in vodil na pravo pravno pot. Poučeval je na dvojni način. Večkrat se je delal mož sam nevednega in prašal to in ono svoje učence. S popraševanjem se je seznanil o pomanjkljivih nazorih svojih učencev in jih zopet s polaganim nadaljnim razgovorom vodil na pot spoznanja. Sokrat posluževal se je torej ironije, da bi dosegel to, kako naj se učenci sami sebe spoznavajo. To je ena največjih terjatev, katero so kdaj pedagogi svojim učencem stavili. V glavnem svojem ravnanji držal se je Sokrat pri poučevanju indukcije. On je namreč postopal od stvarnosti, od konkretnosti do pojmov. Recimo, Sokrat je hotel seznaniti svoje učence s pojmom „dobrota“. V ta namen je povedal več slučajev, kako je ta pa uni skazal se dobrotljivega, kako je ta pa uni svojemu bližnjemu dobro učinil. Pojem vseh teh slučajev dobrote je splošen pojem o dobroti. Zato je pa hvalil Aristotel Sokrata, da je on prvi izumel pravo definicijo, pravo razlaganje. Sokrat je bil prvi učitelj pravnosti in kreposti ter prave modrosti. Njegov izrek je bil: Najboljša bogoslužnost je pošteno in pobožno življenje. Sokrat se je zavedal že, da ima človek dušo, on je slutil že, da je en sam Bog. To mu je tudi naklonilo smrt, kajti njegovi sodržavljanji so mu očitali, da tají bogove. Svojih naukov Sokrat ni v pismih zapustil. Njegovi nauki so se po njegovem največjem učencu Platonu ohranili. **Platon** je prvi učil pedagogijo znanstveno in sistematično; on je dal vzgoji znanstveno podlogo. Njegov izrek je bil: Človek postane to, kar iz njega vzgoja stori. Platonova učilnica se je zvala akademija in njegovi učenci akademiki. V svojih delih je smatral vzgojo za dolžnost države. Zavoljo krepke države je treba državljana dobro vzgojiti. Platon je priporočal vajo telesa in duše, rekoč: „Kdor se uri samo v gimnastiki, muziko pa zanemarija, ta postane divji, surov in neveden. Kdor se pa samo z muziko bavi, postane nemožke, mehkužne in boječe narave“.

Razen čitanja in pisanja naj se po njegovem mnenji gojí še aritmetika, geometrija in astronomija. Neznanje mu pa ni največje zlo. Veliko znanje pri slabi vzgoji škoduje več, nego samo neznanje. Zato se pravna vzreja ne sme zanemarjati.

Učence je treba vaditi štedljivosti in častoljubja. Igre so znamenito sredstvo vzgoje. Kaznovati je treba takrat, kadar dete starosti ne spoštuje ali kadar prestopi vzgojne pogoje. Platon je bil v filozofiji velik idealist. On je med poganskimi filozofi najbolje spoznal moč Boga in duše. Bil je vreden učenec Sokratov. Živel je v Atenah v 5. in 4. stoletji pred Kr.

Aristotel je živel v četrtem stoletji pred Kr. Bil je učitelj Aleksandra Velikega. Učil je za tem v Ateni v neki gimnaziji, katero so zvali licej. Njegovi učenci so se zvali peripatetici (šetanci), ker jih ni poučeval stojé ali sedé, nego šetajoč se z njimi

po drevoredu. Radi tega se je njegova šola zvala peripatetiška. Svoje misli o vzgoji razvil je Aristotel v svojih delih o etiki in o politiki ter ekonomiji. On je izvajal temeljno načelo vzgoje iz obče svrhe človeka in iz pojma države. Svrha vsega človeškega delovanja je sreča (endajmonija); ona ima svoj temelj v krepostih. Pravica do vzgoje pripada roditeljem. Mati naj se briga za telesno skrb, oče za duševno izobraženje. A tudi država se ne sme ogibati te svoje dolžnosti. Ona ima nadzor nad vzgojo.

Vzgoja se pričénja s privajenjem in poukom. S poslednjim naj se pričnè s sedmim letom, in sicer v početnih predmetih in telovadbi. Od štirinajstega do dvajsetega leta naj se učè mladenči višjih predmetov. Prva tri leta naj se bavijo z muziko, potem sledi znanstvena izobražba, posebno gramatika, retorika, risanje, dialektika in filozofija. Pri vsakem pouku naj se pazi na to, da se uči najprvo to, kar je potrebno in koristno za življenje.

Največja naloga vzgoje je moralna izobražba. Brez nje bi bil človek najslabša in najdivjija stvar na svetu. Zgodaj je treba mladež privajati na poslušnost, kajti brez nje ne more obstati nijedna država, in kdor hoče vladati, mora se pred vsem naučiti slušati.

Aristotel je bil v filozofiji nasproti Platonu realist. Rojen je bil l. 384. pred Kr., a umrl je l. 322. pr. Kr. Plutarh je živel v prvem stoletju po Kr. Nekaj časa je bil učitelj filozofije v Rimu. Napisal je krasne životopise najglasovitejših mož starega veka, katere so velike zgodovinske in moralne vrednosti. V delu o „vzgoji dece“ razvil je svoja pedagojska načela. Svrha vzgoje je bila Plutarhu bogosličnost. Pri vzgoji odločujejo: narava, pouk, navada. Telovadske vaje so potrebne, da se telo ohrani zdravo in krepko. A se ne smejo pretiravati, da se moč v detetu ne uniči in ne ubija volja do duševne izobražbe. Mladenči boljšega rodú potrebujejo pouka v tako zvanih encikliških znanostih, posebno jim je treba, da se učè retorike. Nad vse predmete je treba učiti filozofije, kajti ta znanost je duši to, kar je telesu gimnastika.

Od mladih nog je treba deca priučiti, da resnico ljubijo, a se ogibljejo laži, ki se niti robu ne spodobi. V obče je treba, da se radujejo nad tem, kar je lepo, a da se žalosté nad vsako grdo rečjó. Treba je paziti, da se znajo vladati, kadar so razdraženi, da ne govoré odveč in da ne posegajo po tujem blagu. Družijo naj se s takovimi mladíci, ki se lepo ponašajo in lepo grški govoré.

Izberó naj se jim taki pedagogi, ki se odlikujejo po bogatem izkustvu in čistem moralnem življenji. Očetje ne smejo biti s sinovi prestrogi; dajati jim pa morajo lepe vzglede. Če so roditelji brez sramožljivosti, bodo taki tudi njihovi otroci.

II. Rimljani.

Rimljani so težili po tem, kar je praktično in koristno. Po tem načelu so uravnavali tudi svojo vzgojo. Znanosti in umetnosti niso gojili zato, da bi se mladež z njimi dovedla k človečnosti in kreposti, marveč zato, da se sposobi za državno službo. Samo država se sicer ni neposredno bavila z vzgojo, marveč jo je vselej roditeljem prepustila. Oče je imel veliko oblast nad svojim detetom. Mogel ga je zapreti v ječo, poslati ga na težko delo, dati ga v najem ali prodati ga, še celó ubiti ga je mogel brez vse kazni. Dete zavreči je bilo po zakonu dopuščeno, a to se je vendar le redko zgodilo. Prvo vzgojo je imela v roki mati, ki ga je telesno in dušno vzgojevala, priučé ga najprvo na priprostost in zmernost. Hišni red je bil kaj strog. Pred detetom se ni smelo govoriti nič nespedobnega. Zavoljo tega so očetje, kadar so hodili v goste, seboj vodili tudi sinove, da so se kraj njih sami čuvali nezmernosti in nepristojnosti. Mladina je morala spoštovati starce. Kdor ne bi vstal pred sivim starcem, zaslužil bi smrt.

Posebno se je gledalo na to, da se v mladini vzbudi ljubezen do domovine in da se napeljuje k plemenitemu delu. Zavaljo tega so jim pripovedovali o življenji odličnih dedov.

S početka so očetje sami poučevali svojo deco, in to večinoma v čitanji in pisanji. Pri tem so jim tolmačili stare domače pisce in pesnike.

Za gimnastiko niso dosta marali. Učili so jih nadalje na pamet zakone, napisane na dvanajst tablicah. Vežbali so jih tudi v petji, plesu in govorih, v katerih so slavili dela hrabrih mož. Razen tega so imeli dosta rano tudi šole. A to so bili skozi in skozi zasebni zavodi, za katere se vsaj v početku država kar nič ni brigala. Imeli so jih na ulicah, i to na razkrižjih (triviis) ali na trgih. Take šole so zvali „ludi“, ker je bil pouk v njih pripravna igra duha. Učitelji teh šol zvali so se „ludi magistri“, a so bili zelo slabo plačani in niso imeli nikakoršne veljave. V šoli se je začel pouk s sedmim letom, a učilo se je to, kar v domači hiši, namreč čitanje, pisanje, računstvo, moralni izreki, zakoni i. dr. Pisalo se je na tablicah, prevlečenih z voskom, z orodjem, koje so zvali „stilus“. Računalo se je pa na prste in pa na nekaki računski tabli (abacus) tako, da so na njej zlagali kamenčike (calculi). Ustrahovanje je bilo zelo ostro; šibo so večkrat rabili. Horacijev učitelj Orbilij postal je slaven po svoji okrutnosti.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

n) Živili Slovenci! Naj se ustanovi društvo za izdavanje dobrih slovenskih knjig itd. — je za novo leto 1851 v Bčeli svetoval A. Janežič. Vsled vzbujanja Slomšekovega se v ta namen 27. jul. snide odbor ter razglasi 1. sept. društvene postave. Bili so pa v odboru: A. Einspieler, Fr. Zorčič, J. Rozman, A. Janežič, D. Robida, M. Majar, B. Lesjak, Gr. Somer. V 1. listu 1852 ima Bčela „Povabilo k društvu sv. Mohora“, kakor tudi „Slov. Prijatelj.“ Vodja je začasno bil A. Einspieler, tajnik pa A. Janežič. V 5. l. so se jeli tiskati družniki z A. M. Slomšekom na čelu, in kakor je A. Janežič pomagal društvu sv. Mohora spraviti v življenje, tako ga je tudi na vso moč podpiral in od l. 1852 do 1859 opravljaj težavno službo društvenega tajnika brez vse plače. Kolikor toliko truda je imel pri knjigah, ki jih je društvo v tej prvi dobi spravilo na svetlo, in te so — tiskane sploh v Celovcu (Kleinmayr — Leon):

L. 1852: Slovenski Goffine ali Razlaganje cerkvenega leta. I. Del. 1853. 8. 320. — Blagomir puščavnik. Podučivna in kratkočasna povest za mlade in odrasčene ljudi. Poleg nemšk. poslovenj. 1853. 8. 154. — Kratka povestnica Goriške nadškofije. Spisal Franc Blažič. 1853. 8. 81. — Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino. 1853. 8. VII. 55. — Domači ogovori po nedelskih evangeljih za verne ljudi na deželi. Sp. F. J. Kaffol. I. Del. 1853. 8. 270.

L. 1853: Božidar, podučivna in kratkočasna povest za mladost in odrasčene ljudi. 1853. 8. 113. — Zgodovina svete vere v podobah starega zakona. Sp. J. Ciringar. 1853. 8. 78. — Stari Urban ali zimski večeri dobrih kmetov. Poleg talianskega poslovenili Goriški bogoslovci. 1853. 8. 225. — Domači ogovori po nedelskih evangeljih za verne ljudi na deželi. Sp. J. F. Kaffol. II. Del. 1853. 8. 290.

L. 1854: Djanje Svetnikov. Del I. U Gradcu 1853. 8. VIII. 736. — Slovenski Goffine ali Razlaganje cerkvenega leta. II. Del. 1854. 8. (I. II. str. 768). —